

UZAY HUKUKU ÇALIŞMALARINDA BİLİMSİ—UYDURU DENEMELERİ: DÜNYA—DIŞI CANLILARLA HUKUKİ İLİŞKİLER SORUNU

Seha L. MERAY

İlk *Sputnik*'in 4 Ekim 1957 de dünya çevresinde yörüngeye yerleştirilmesinden bu yana, «Uzay çağı» onuncu yılını doldurmuş bulunmaktadır. Bu süre içinde bilimsel ve teknolojik başarılar birbirini kovalamış ve «Uzay olayları» *günlük* olaylardan sayılır olmuştur. Gene bu süre içinde, Uzay hukuku çalışmaları, gerek öğreti alanında, gerekse devletlerarası düzeyde, özellikle Birleşmiş Milletlerde, gerçek yönünü bulmuş, uzay çalışmalarının bir hukuk düzeni içinde sürdürülmesi için gerekli kurallar kabul edilmeğe başlanmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 13 Aralık 1963 gün ve 1962 (XVIII) sayılı kararı ile, oybirliğiyle kabul ettiği «Uzay araştırmalarında ve Uzayın kullanımında Devletlerin faaliyetlerini yönetecek ilkeler Bildirisi» nden sonra,¹ Genel Kurul 19 Aralık 1966 tarihinde «Ay ve öteki gök cisimleri dahil, Uzayın araştırılması ve kullanımında Devletlerin çalışmalarını yöneten ilkeler andlaşması» nı oybirliğiyle kabul etmiştir.² Bu andlaşma, 27 Ocak 1967 de Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği ve İngiltere tarafından Londra'da 27 Ocak 1967 de imzalamış ve onama belgelerinin verişimi ile 11 Ekim 1967 de yürürlüğe girmiştir.³

Uzay hukuku üzerinde, henüz Uzay çağı «açılmadan» önce başlıyan yayınların sayısı, her gün çok hızla artmıştır.⁴ Bütün bu

1. Seha L. Meray, *Uzay ve Milletlerarası Hukuk*, Ankara, 1964, sah. 74-77.

2. Bknz.: Meray, «Uzayda Devletlerin Çalışmalarını Yönetecek İlkelerle İlişkin Andlaşma», *S.B.F.D.*, 1967, cilt, XXII, sayı 1, sah. 33 - 53.

3. Onama belgelerinin verişildiği ve Andlaşmanın yürürlüğe girdiği haberi için bknz.: *Hür Anadolu*, 12 Ekim 1967, sah. 3.

4. Bknz.: Meray, not 1 deki kitap, ek bibliyografya, sah. 335-354; ayrıca bknz.: Centre National de la Recherche Scientifique, Groupe de Travail sur le Droit de l'Espace, *Le Droit de l'Espace*, Bulletin d'Analyses et d'Informations, 1967, No. 1. (C. A. Colliard ve A. Ch. Kiss yönetiminde).

yayınlar, çoğunlukla, *gerçek sorunlar* üzerinde durmakta ve bu sorunların hukuk yönünden nasıl düzenlenmesi gerektiğini ele almaktadır. Bu yayınlar yanında, Birleşmiş Milletlerde, özellikle Uza-yın Barışçı Amaçlarla Kullanılması Komitesi, Hukuk Alt - Komitesi-nin çalışmaları da, kazaya uğramış ya da zorunlu iniş yapmış Uzay araçları ile Uzay-adamlarına yardım ve bunları kurtarma, Uzay araç-larının verecekleri zararlardan doğacak sorum gibi, somut ve ge-ciktirilmez konularda sözleşmeler hazırlama çabası içindedir.⁵ Böy-lece genel olarak, Devletlerin çalışmaları ve yazarların tutumu, bi-limsel verilere dayanarak, bugünkü, yakın, ya da az-uzak bir gele-cekte ortaya çıkacak somut sorunlara çözüm arama biçiminde gö-rünmektedir.

Biz de böyle bir tutumdan yana olduğumuz, Uzay çalış-maları ve bu çalışmaların hukuk alanındaki yankılarına ilişkin ya-zılarımızda, «gerçekçilik» ölçüsüne bağlı kalmağa özen gösterdiğimiz için, uzakça bir gelecekte ortaya çıkması beklenebilecek sorun-lara şimdilik dokunmaktan bile çekinmiştik. Böyle bir düşünce ile, Uzay-araç ve taşıtlarında yapılacak özel hukuka ilişkin eylem ve iş-lemleri, böyle araç ve taşıtlarda işlenecek suçlarda söz konusu ola-bilecek kuralları, uçuş güvenliğini sağlama bakımından, denizcilik-te ve havacılıkta uygulananlara benzer ayrıntılı düzenler ve kural-lar üzerinde durmamıştık; böyle bir düşünce ile ve Uzay çalışmala-rının bilimsel ve teknolojik gelişmesini bekleyerek, hava hukuku ile Uzay hukuku arasındaki ilişkileri, Uzay istasyonlarının hukuk açı-sından durumunu, öteki gezegenlerde ve Ay'da kurulabilecek yerleş-me yerleri gibi konuları bile, ileride ele alınması gerekli bir nitelik-te görmüştük.⁶

5. Bu konuda Birleşmiş Milletlerde öne sürülmüş tasarılar için bkz.: *Report of the Legal Sub-Committee on the Work of its Sixth Session*, (19 June - 14 July 1967), A/AC. 105/37, 14 July 1967.

6. Bu konular için bkz.: C. W. Jenks, «International Law and Activities in Space», *International and Comparative Law Quarterly*, 1956, sah. 105-106; Jenks, *The International Law of Outer Space*, Preliminary Report, prepared for the Second Commission of the Institute of International Law, (çoğaltma), sah. 158-159, 175-177; A. Meyer, «Legal Problems of Space», *Journal of Air Law and Commerce*, 1961-1962, Cilt 28, No 4, sah. 340; J. G. Verplaetse, «Conflicts of Air and Outer Space Law», *International Astronautical Federation, Third Colloquium on the Law of Outer Space*, Stockholm, 1960, sah. 147-151; M. S. McDougal, H. D. Lasswell, ve I. A. Vlasic, *Law and Public Order in Space*, New Haven, Yale University Press, 1963, sah. 587-599; 599-605; 628-748; R. H. Mankiewicz, «De l'ordre juridique de l'espace extra - atmosphérique», *Annuaire Français de Droit International*, 1959, sah. 129 - 131, 133, 134, 136, 139.

Böyle bir görüş ve tutum içinde olunca, Dünya halkının, «Dünya-dışı canlılar» la ilişkileri gibi bir soruyu ya da sorunu, henüz bir siyasal bilim (*political science*) konusu değil, şimdilik daha çok bir siyasal bilimsi-uyduru (*political science-fiction*) konusu saymakla fazla yanlış bir şey yapmadığımızı düşünmüştük. Bilimsel yönden, öteki gezegenlerde ve yıldızlarda, «canlı» varlıklar olup olmadığı tartışmalı bir konu iken, hukukçunun ve siyasal bilimcinin, konuyu gerçek sahiplerine (gök-bilimcilere, bilimsi-uyduru yazarlarına, ve «comics» çizerlerine) bırakması gerekirdi. Bununla birlikte, ciddi yazarların, «bilimsel» yayınlarında, kimi Devlet temsilcilerinin Birleşmiş Milletler organlarındaki konuşmalarında ve — bizim de tanık olduğumuz gibi — birçok kimsenin kafasında bu soru (yarı şaka yarı merakla karışık) bulunduğuna göre, Dünya-dışı canlılarla (bir gün böyle canlılar olduğu öğrenilirse), Dünya insanlığının gelecekteki ilişkileri konusunda (bir gün böyle ilişkiler söz konusu olursa) öne sürülmüş görüşleri kısa bir yazıda ele almak ve Uzay hukukunun bu yönünü de tamamlayarak bundan sonraki çalışmaları gene *gerçek* konular üzerinde toplamanın yerinde olacağını düşündük.

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi, Uzay çalışmalarının hukuk yönünden düzenlenmesi üzerinde yazarlar, bu konu üzerinde de, çeşitli açılardan durmuşlardır. Özellikle Amerikan Roket Derneği ve *International Astronautical Federation* eski başkanlarından Andrew G. Haley⁷ ile Yale ve McGill Üniversiteleri Profesörlerinden Myres S. McDougal, Harold D. Lasswell ve Ivan A. Vlasic⁸ bu konuyu önemle ele almışlardır. Öyle görünüyor ki, C. Wilfred Jenks'in bu konuya ilişkin olarak daha 1956 da söyledikleri, meslekdaşlarının merak ve çabalarını kısıtlamamıştır. Jenks, «çok uzak sorunlar» başlığı altında şöyle yazmıştı :

Kuramsal bir açıdan, Uzaydaki araştırmalara ve işletmeğe ilişkin olarak, uluslararası hukuk toplumunun şimdiki üyeleri arasında çıkabilecek sorunlar, ileride bir gün Uzayda doğabilecek uluslararası hukuk sorunlarının hepsi olmayabilir. Şimdiki uluslararası hukuk toplumu ile, herhangi bir gezegen

7. Andrew G. Haley, *Space Law and Government*, New York, 1963, sah. 394-421. Haley, 1956 dan bu yana yayınladığı birçok makalede bu konulara değinmiştir Bknz.: *Ibid.*, sah. 421-423 deki kaynaklar.

8. McDougal, Lasswell, Vlasic, not 6 daki kitap, sah. 974-1021. Kitabın bu bölümü ayrıca şu dergide yayınlanmıştır: *Revue Egyptienne de Droit International*, 1962, cilt 18, sah. 53-101.

ya da yıldızda hukuk bakımından örgütlenmiş toplumlar arasındaki ilişkilerde de ortaya birtakım sorunlar çıkabilir. Şu var ki, bu sorunlar öylesine kuramsal bir niteliktedir ki, bunları şöyle hafiften bir dokunup-geçme tutumuyla bile ele alıp işlemek herhangi bir verim sağlar görünmemektedir. Bu sorunların ileride bir gün ortaya çıkabilecekleri kesin olmadığı gibi, hiç çıkmamaları da söz konusu olabilir. Hele bu sorunların yakın bir gelecekte ortaya çıkabilecekleri beklenebilir bir şey olarak hiç de görünmemektedir. Bugün için, öteki gezegenlerde ve yıldızlarda, insan yaşantısına benzer herhangi bir şey olup olmadığını bilmiyoruz; oralarda, bir hukuk düzenine benzer nitelikte örgütlenmiş toplumlar olup olmadığı daha da az bildiğimiz bir konudur; herhangi bir gezegende ve yıldızda, ya da gezegenler ve yıldızlar topluluğunda, birbirleriyle haberleşen, karşılıklı ilişkileri bizim bildiğimiz anlamında, uluslararası hukuka benzer bir hukukla yönetilen, ayrı ayrı örgütlenmiş siyasal toplumlar olup olmadığını ise hiç bilmiyoruz. Böyle toplumlara, biraz daha kolaylıkla varılabilinmesi düşünülecek gezegenlerde ve yıldızlarda rastlanabileceği de çok uzak bir olasılıktır. Bugün için, yararlı olarak yapabileceğimiz, çok çok, bu gibi sorunların, Uzay araştırmalarının gezegenler-arası uçuşlara geçildiği ve Dünya-dışı toplumlarla karşılaşıldığı zaman, ortaya çıkabileceğini kabul etmektir.⁹

Bunları söyleyen Dr. Jenks, şunu da eklemekten kendini alamamıştır: «Bu son durum gerçekleşirse, onlarla [Dünya-dışı toplumlarla] ilişkilerimizi daha bu ilişkilerin en başında, hukuk temeli üzerinde sürdürmek için elimizden geleni yapmalıyız.»¹⁰

Bu gibi dileklere başka yazarlar da katılmaktadırlar. Örneğin, Haley, dinlerin ve ahlâk felsefelerinin üzerinde birleşir göründükleri bir temel-kuralı («sana nasıl davranılsın istiyorsan, başkasına da öyle davran») biraz değiştirerek, Dünya-dışı canlılarla Dünya insanlığının ilişkilerinde temel-ilke olarak şunu öne sürmektedir: «Başkalarına karşı, onlar kendilerine nasıl davranılmasını istiyorlarsa, öyle davran.» Haley'e göre, Dünya-dışı canlılara, bize davranılmasını istediğimiz gibi davranırsak, böyle bir davranış onların

9. Jenks, *op. cit.*, *I.C.L.Q.*, 1956. sah. 112. Benzer bir görüş: Meyer, «Legal Problems of Outer Space», *Journal of Air Law and Commerce*, 1961-1962, cilt 28, sah. 339-340.

10. Jenks, *ibid.*, sah. 112.

yok olmasına yol açabilir. Bunun için, onlar kendilerine nasıl davranılmasını istiyorlarsa, biz de onlara öyle davranmalıyız.¹¹

Bloomfield, Haley'in bu ilkesinden kalkarak, Dünya insanlığının, üzerinde Dünya-dışı canlıların yerleşmiş olduğu bir gezegende mülkiyet hakkı öne sürülemeyeceğini belirtmekte ve bu görüşü günümüz hukuk anlayışına uygun bulmaktadır.¹² Charles S. Rhyne da, bu gibi ilişkilerde, bize düşenin dürüstlük ve akıl uyarınca, bir başka deyimle, «hukukun üstünlüğünü göz önünde tutarak» ilişkilerde bulunmak olduğunu belirtiyor.¹³ Donald Cox ve Michael Stoika da bu görüşe katılıyorlar.¹⁴ Bir başka yazar, Searo-Vasquez, Uzayı bölgelere ayırırken, Syncom uydusunun¹⁵ yörünge yüksekliği olan 36,000 kilometreden sonra, Uzayda, Dünya-dışı canlılar da dahil, herkese askerî amaçlar dışında ulaşım ve dolaşım özgürlüğü tanınmasını öngörmektedir. Birleşmiş Milletler, Searo-Vasquez'e göre, Dünya insanlığı için bu özgürlük Uzayında uyulacak kuralları koymalıdır; Dünya-dışı canlılarla ayrı bir anlaşma yapılmalıdır.¹⁶

İyi niyetle karışık bütün bu görüşlere, Amerikalılar-arası Barolar Derneği'nin Miami'de 1959 daki XI inci toplantısında kabul edilen kararda, Uzay (gök) cisimlerine yolculuk yapacak her Devletin, «orada kendisini Dünya temsilcisi olarak göstermesi, karşılaşılabileceği zekâlı yaratıklarla adalet ve hakközetirlik ilkeleri uyarınca ilişkiler kurması» da istenmiştir.¹⁷ Güney-Amerikalı bir

11. Haley, op. cit., sah. 395. Benzer bir görüş için bkz.: Robert K. Woetzel, «Sovereignty and National Rights in Outer Space and Celestial Bodies», *International Astronautical Federation, Fifth Colloquium on the Law of Outer Space, Varna, 1962, Proceedings*, Washington, (çoğaltma), sah. 33-34.
12. Lincoln Bloomfield, «The Prospects of Law and Order», *Outer Space, Prospects for Man and Society*, Columbia University, 1962, sah. 162.
13. Charles S. Rhyne, «The Legal Horizons of Space Use and Exploration», *Space Law, A Symposium*, United States Congress, Senate, Committee on Aeronautical and Space Sciences, 85th Congress, Second Session, Washington, D.C., 1958, sah. 271.
14. Donald Cox ve Michael Stoika, *Space Power - What It Means to You?* Philadelphia, 1958, sah. 176.
15. Syncom uydularına ilişkin bilgi için bkz.: Meray, *Uzay ve Uluslararası Hukuk*, Ankara, 1964, sah. 7, 48, 49.
16. Modesto Searo-Vasquez, «The Functional Regulation of the Extra-Atmospheric Space», *International Astronautical Federation, Second Symposium, London, 1959, Proceedings*, Vienna, 1960, sah. 144-145.
17. Bknz.: Jenks, *International Law of Outer Space*, op. cit., sah. 140, Uzay-adamlarını «insanlığın temsilcisi» saymak görüşü, 1966 da Genel Kurulca kabul edilen ve Uzay Andlaşmasında da yer almış bulunmaktadır. Bu andlaşmanın 9 uncu

yazar, Haroldo Valladao, gezegenler-arası ilişkilerin *res communis omnium Universi* temeli üzerinde kurulmasını savunmuştur. Böyle bir ilke, ona göre, yalnız Dünya uluslarının iyiliği için değil, aynı zamanda gezegenlerde ve yıldızlarda varolabilecek zekâlı canlıların iyiliği için de gereklidir.¹⁸ Bir başka yazar da, hazırlamış olduğu, Uzay konusunda uluslararası andlaşma tasarısında, 1 inci maddenin 3 üncü fıkrasında, Uzaya, Ay'a ve öteki gök cisimlerine yolculuğa çıkacak Devletlerin, kendilerini, ne oldukları bilinmez yabancı ırkların saldırılarına karşı korumak üzere, en güçlü atom ve ışın silâhları taşıyabileceklerini öngörmektedir.¹⁹

Bu gibi konulara aşırı ilgi duyulduğu yıllarda, Uzay hukuku konusu Birleşmiş Milletler organları önünde tartışılmağa başladığı zaman, biraz da bilimsel ve teknolojik bilgi yetersizliğinin desteklediği nedenlerle, Devlet temsilcilerinden kimileri, Dünya-dışı canlılarla ilişkiler konusu üzerinde de durmuşlardır. Örneğin, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 1958 sonbaharındaki XIII üncü toplantısında, İtalyan temsilcisi, Uzayın, bütün Dünya uluslarının malı olduğu kadar, öteki gezegenlerde düşünme yeteneği olan ve toplum düzeni kurmuş Dünya-dışı canlılara da ait olduğunu belirtmiştir.²⁰ Daha yakın tarihlerde, Kanada temsilcisi şöyle demiştir: «Uzay hukuku yalnız Uzayda Devletler arasındaki ilişkileri düzenleyecek değildir; aynı zamanda, tüm olarak, Dünya ile Uzay ve özellikle Uzay (gök) cisimleri arasındaki ilişkileri de düzenleyecektir. Uzayda ne biçimde bir hayat olduğunu kimse bilmemektedir; hayatın yalnız Dünyada olduğu sonucunu çıkarmak da bir boş iddia olabilir.»²¹ Seylan temsilcisi de, insanın Uzayı başlıca iki amaçla

maddesinde, kazaya uğrayan Uzay araçlarının ve Uzay adamlarının kurtarılmasından söz edilirken şöyle denilmektedir: «Devletler, astronotları insanlığın elçileri sayacaklar ve onlara kaza, tehlike, yabancı bir Devlet ülkesine ya da açık denize zorunlu iniş durumunda elden gelen bütün yardımı yapacaklardır...» 1966 Andlaşmasında Dünya insanların, Dünya-dışı canlılarla ilişkileri söz konusu olmamakla beraber, Uzay-adamlarının, Dünyayı kime karşı temsil ettikleri haklı olarak sorulabilir.

18. Haroldo Valladao, «The Law of Interplanetary Space», *Second Colloquium*, op. cit., sah. 160-161.
19. J. Escobar Faria, «Draft to an International Covenant for Outer Space. The Treaty of Antarctica as a Prototype», *Third Colloquium*, op. cit., sah. 125.
20. Bknz.: Howard J. Taubenfeld, «Consideration at the United Nations of the Status of Outer Space», *The American Journal of International Law*, 1959, cilt 53, sah. 404.
21. Kanada temsilcisi, Uzayın Barışçı Amaçlarla Kullanılması Komitesi, Hukuk Alt-Komitesi, 4 Haziran 1962, A/AC. 105/C. 2/SR. 4, sah. 6-7.

araştırmakta olduğu kanısındadır: Önce, kendi gezegeni (Dünya) konusunda daha çok bilgi edinmek için; sonra da, öteki canlı şeyler, belki de canlı yaratıklarla olabilecek ilişkiler kurmak için.²² Seylan temsilcisine göre, Mars ve Venüs gibi gezegenlerde hayat olup olmadığını pek bilmemekteyiz. Bilim adamlarına göre, yalnız Saman Yolunda, üzerinde bir çeşit hayatın bulunduğu milyonlarca gezegen vardır. Amerika Birleşik Devletleri Dışışleri Bakanı Dean Rusk, 1962 Seattle Sergisinde, Amerikan bilgini Dr. Willard Libby'nin, Mars'da bir çeşit hayat bulunması olasılığının yüzde 95 olduğunu düşündüğünü söylemiştir. Böylece, Seylan temsilcisine göre, gelecek yüzyılda, gezegenlerden birinde, bize benzer canlı yaratıklar bulmamız olasılığı bir yana atılamaz. Böyle bir ırkı nasıl selâmlayacağız? Şimdi, savaş-adamları olduklarını sandığımız Mars'lılar gibi mi? Yoksa, gezegenler arasında barış ve işbirliği habercileri gibi mi? Seylan temsilcisi, öteki gezegenlere yolculuk yapan her Uzay-taşıtının, gezegenler üzerine, kendi ulusal bayraklarıyla birlikte, barış ve işbirliği senbolü olan Birleşmiş Milletler bayrağını da dikmesini istemektedir.²³

Yugoslav hukukçusu ve Uluslararası Uzay Enstitüsü eski başkanlarından Michel Smirnoff, Uzay çalışmaları konusunda Dünya insanları arasında dostça ilişkiler kurmanın zorunlu olduğunu, konumuzla da ilgili olarak şöyle belirtmektedir :

Gerçekten bu konu, gezegenlerde canlı yaratıklar bulunması olasılığı ile de yakından ilişkilidir. Böyle bir şey, iki çeşit duruma yol açacaktır. Birinci durum, gezegenlerde, çok aşağı düzeyde bir uygarlık içinde yaşayan, ya da uygarlıktan tüm yoksun canlı varlıklar bulmamızdır; böyle bir durumda yapmamız gereken, bu yaratıklara kılavuzluk, yol göstericilik rolünü oynamaktır. İkinci durumda ise, karşılacağımız canlı varlıkların uygarlık düzeyi çok yüksek olabilir. Bu şu demektir ki; bu yaratıklar bizden çok güçlü olabilirler. Böyle bir durumda, insanlık, öteki gezegenlerdeki canlılara karşı kendisini savunabilmek için birleşmek zorundadır, hiç olmazsa, onlara karşı birleşmiş Dünya toplumunu temsil edebilmelidir.²⁴

22. Seylan temsilcisi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Birinci Komisyon, 10 Aralık 1962, A/C. 1/PV. 1296, sah. 32.

23. *Ibid.*, sah. 41-42.

24. Michel Smirnoff, «The Legal Status of Celestial Bodies», *Journal of Air Law and Commerce*, 1961-1962, cilt 28, sah. 385-404.

Dünya-dışı canlılarla olabilecek ilişkiler konusunda en ayrıntılı ve geniş kapsamlı incelemeyi Yale ve McGill Üniversiteleri profesörlerinden McDougal, Lasswell ve Vlasic yapmışlardır. Onlara göre, üzerinde canlı yaratıklar bulunması bakımından, Dünyamızın eşsiz bir durumda olduğunu öne sürmek, gökbilimi (astronomi) ile biraz uğraşmış olanların kolayca kabul edemeyecekleri bir görüştür. Birçok bilgin, öteki gezegenler ve yıldızlarda, ileri ölçüde gelişmiş hayat biçimleri bulunabileceği sorununu bir yana bırakmadıklarına göre, araştırmacılar ve Devlet-adamları da, bu biçim Dünya-dışı canlılarla ilişkiler kurma olasılığını göz önünde tutmak zorunda dırlar.²⁵ McDougal-Lasswell-Vlasic, Dünya-dışı canlıların ne biçimde ve ne yapıda olurlarsa olsunlar, bize benzerliklerinin, ya da bizden ayrılıklarının, kültür yönünden olacağını belirtmektedirler.²⁶ Teknolojik bakımdan, doğal kaynakları denetleme ve kullanma yönünden, Dünya-dışı canlılar, bizimle karşılaştırıldıkları zaman, üç durumda bulunabilirler: (a) Dünya-dışı canlılar bilimsel ve teknolojik yönden bizden aşağı bir düzeyde olabilirler; (b) bize benzer bir düzeyde olabilirler; ve (c) bizden yüksek bir düzeyde olabilirler.²⁷ Her üç durumda da, Dünya insanlığının, Dünya-dışı varıklarla ilişkilerinde örneklik edecek, düşünme ve düzenleme malzemesi sağlayabilecek deneyler, Dünyanın geçmişinden ve bugünkü durumundan çıkartılabilir.²⁸

McDougal-Lasswell-Vlasic, önce, Dünya-dışı canlıların kültürünün Dünya insanlarınkinden aşağı bir düzeyde olması durumunu incelemektedirler. Böyle bir durumda, Dünya tarihinden alınabilecek çeşitli örnekler vardır: Minimum güvenlik sağlama ve denetim bölgeleri sistemi; uluslararası vesayet rejimi; doğrudan yönetim sistemi; minimum müdahale politikası; yetki ve denetim devretme tekniği; özel çıkarların denetimi gibi. Profesörler, bundan sonra, bu örneklerden her birinin Dünya-dışı canlılara uygulanmasından doğabilecek zararları ve yararları incelemekte,²⁹ ve birtakım sonuçlara varmaktadırlar. Bir kez, bizden aşağı kültür düzeyinde bulunan Dünya-dışı zekâlı canlılarla karşılaşılması durumunda, Dünya poli-

25. McDougal, Lasswell ve Vlasic, *op. cit.*, sah. 974.

26. *Ibid.*, sah. 977.

27. *Ibid.*, sah. 976-977.

28. *Ibid.*, sah. 978-979.

29. *Ibid.*, sah. 980-997.

tikasının ilkelerinin önceden aydınlatılmış ve açıklanmış olması gerekir. Gerek Milletler Cemiyeti gerekse Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, az gelişmiş ülkelerin bir tek Devletçe yönetiminde uygulanacak ilkeleri, manda ve uluslararası vesayet sistemlerinde olduğu gibi, önceden ayrıntılı ve açık bir biçimde tespit etmişlerdir. Yeni Uzay bölgeleri için de, benzer bir politika tespit etmek ve bunu ilk araştırma ve yerleşme seferlerinde uygulamak yerinde olacaktır. İlk seferler Birleşmiş Milletlerce, ya da Birleşmiş Milletler adına yapılmayacaksa, daha başlangıçta, bu seferlere Birleşmiş Milletler gözlemcilerinin de katılması gerekmektedir.³⁰ Bu seferleri Birleşmiş Milletler, ya da bir ihtisas kurumu düzenlemişse, sorun basitleşmiş olmaktadır: «Yerliler» in kendi yurtlarını, belirli bir ölçüde denetlemeleri de sağlanabilecektir.³¹

McDougal-Lasswell-Vlasic, bundan sonra, Dünya-dışı canlıların Dünya insanlarınkine benzer bir kültür düzeyinde olmaları durumunu incelemektedirler.³² Dünya şimdi olduğu gibi, politik yönden bölünmüş kalır da, Dünya-dışı canlılar toplumu kalabalık ve politik yönden birlik içinde ise, Dünya açıkça elverişsiz bir durumda bulunacaktır. Dünya-dışı toplum, (a) Dünyayı boyunduruk altına almak, ya da yok etmek, (b) bloklardan birine, Dünya-dışı bir sisteme katılma karşılığında, öteki bloku boyunduruk altına almaya, ya da öteki bloku yok etmeye yardımda bulunma teklif etmek, (c) Dünya bloklarına silâhsızlandırılmış olarak katılmak, (d) or-

30. *Ibid.*, sah. 997-998. Haley, kimlerin Uzay yolculuğuna çıkmasına izin verilmesi gerekeceği konusunu da incelemektedir. Bir kez, Haley'e göre, politik maksatlarla, başkalarının Uzay yolculuğuna çıkmasını istemeyecekler böyle bir yolculuğa çıkma izni vermemek gerekir. Öte yandan, bütün yolcuların hayatı ve mutluluğu söz konusu olduğu için, kimlerin yolculuğa çıkacağına da bütün yolcuların bir arada son sözü söyleme hakkı olmalıdır. İlk izin verilecekler arasında Uzay uzmanlarına ve teknisyenlerine öncelik tanımak gerekir; nasıl ki Dünya'da da, karışıklık çıkmış bölgelere girmede gazetecilere, hasta bakıcılara ve bu gibi işlerde çalışanlara öncelik tanıyorsa, Uzay için de böyle davranılabilir. («Space Law and Metalaw - A. Synoptic View», *Symposium 1959*, op. cit., sah. 159-160.)

31. McDougal, Lasswell, Vlasic, *op. cit.*, sah. 998. Yazarlara göre, Dünya-dışı canlılar, herhangi bir gelişme ve ilerleme imkânından tüm olarak yoksun iseler, bunların ev hayvanları gibi sömürülmesini önlemek için, koruma bölgeleri kurmak gerekecektir.

32. *Ibid.*, sah. 998-1006.

taklaşa bir polis kuvvetinin denetimi altında, ortaklaşa ve eşit koşullara bağlı ortaklaşa bir sistem kurmak.³³ Böyle durumlara karşılaşılabilecek olan Dünyalılar, aralarında birleşerek yeni tehlikeye karşı durabilirler; gerekirse, savaş açarlar; ya da, şimdi Dünya'da olduğu gibi, karşıt toplumlar arasında (Dünya ve Dünya-dışı toplumlar arasında) bir duraklama ve duraksama dönemine girilmiş olur.³⁴ Yazarlar, bundan sonra, Dünya-dışı canlılar toplumunun kendi içinde bölünmüş olması, ve Dünya'dakine benzer ideolojik ayrılıklar bulunması, ya da tüm başka değer ölçülerinin bu toplumda geçerli olması durumlarını ve bu durumların yaratacağı sonuçları da incelemektedirler. Değer ölçülerinin çok başka, çelişir ve bağdaşmaz olması durumunda, yazarlara göre, ancak önceden plânlanmış ve sıkıca denetlenen ilişkilere katlanmak, bundan ötesine yanaşmamak, bütün Uzay'da minimum kamu güvenliğinin önemli bir koşulu olarak belirlemektedir.³⁵ Asıl önemli olan, Dünya insanlığı ile Dünya-dışı toplumun, kararlarını uygulayabilecek kadar güçlü bir Uzay düzeni kurmak isteyip istemediklerine karar vermeleridir. Her iki toplum (Dünya toplumu ile, Dünya-dışı toplum) arasında, Dünya Devletleri arasında çıkan sorunlar, değişmiş ve çok daha artmış ölçülerde çıkabilecek, ve bunların çözümlenmesi de aynı ölçüde zor olacaktır.³⁶

Yazarlar, nihayet, Dünya-dışı toplumun Dünya insanlığına göre daha üstün bir kültür (bilim ve teknoloji) düzeyinde olması sorununu incelemektedirler.³⁷ Burada, onlara göre, önemli olan, bu yüksek ve üstün toplumun Dünya insanlığına karşı tutumudur. Dünya-dışı toplum, Dünyayı, politik yönden bölünmüş olmasına ve kuvvet kullanımının geleneksel olarak kabul edilmiş bulunmasına bakarak, değersiz bulabilir. Böyle olunca da, Dünya'yı, Kosmos içinde zararlı ve tehdit edici bir unsur olarak görür, yok etmeye kalkabilir. Bunu yapmazsa, Dünya'yı boyunduruğu ve vesayeti altına alarak «adam etme» ye kalkışabilir. Her iki durumda da, Dünya ile Dünya-dışı toplumun ilişkileri, Dünya uluslararası ilişkiler tarihinde, üstün toplumlarla geri kalmış ya da kapalı toplumların ilişkilerinde görülmüş biçimler alabilir.³⁸ Sömürgeci Devletlerin ilk sömür-

33. *Ibid.*, sah. 998.

34. *Ibid.*, sah. 999.

35. *Ibid.*, sah. 999-1001.

36. *Ibid.*, sah. 1004-1006.

37. *Ibid.*, sah. 1006-1016.

38. *Ibid.*, sah. 1006-1012.

gecilerde yıllarında yerli halka yaptıklarının, Dünya-dışı üstün toplumca Dünya insanlarına, benzer ya da daha korkunç ölçülerde uygulanması da mümkündür. Böyle davranışlara karşı, üç Profesör, tarihsel örnekleri de göz önünde tutarak, savaşmaktan ve kendilerini aşağılatmak isteyecek üstün güçleri en sonunda yenmekten başka yol görmemektedirler.³⁹ Kaldı ki, üstün Dünya-dışı toplum, aralarında birlik olmayan, çatışan güçlere ayrılmış topluluklardan kurulu ise, Dünya insanlığı bunlardan birini, Dünya insanlığına karşı politikasında ötekine karşı oynamak ve bir çeşit kuvvet dengesi kurmak yollarını da arayabilecektir.⁴⁰

McDougal-Lasswell-Vlasic, bütün bu olabirlerini ayrıntılı bir biçimde öngörmeye çalışan incelemelerinde, son olarak şöyle demektedirler: «Uygarlık düzeyi eşit ya da daha yüksek olabilecek bir toplumla bilgi verişiminde bulunmak, ve özellikle ilk temasın yumuşak koşullar içinde yapılmasını hemen sağlamak üzere bir geçici anlaşma elde edebilmek için gerekli plânlar her zaman için önceden elde bulundurulmalıdır.»⁴¹ Bunu söylerken, yazarlar, aynı zamanda bu gibi plânların ilk ana-çizgilerini de şimdiden göstermiş olmaktadır.

«Bati» yazarlarının bu konudaki görüşlerine karşılık, «Doğu» yazarları, genel olarak, bu konular üzerinde şimdiden durulmasını gerekli bulmamaktadırlar. Doğu Almanyalı Profesör Reinatz şöyle demektedir:« 'Dünya-dışı' zekâli yaratıklarla karşılaşıldığı zaman uygulanacak kuralları şimdiden düşünmek gerekmemektedir. Theodor von Karman'ın isabetli bir biçimde söylediği gibi, bu Meta-hukuk (*Meta-law*) sorunları gelecek kuşaklara bırakılabilir.»⁴² Şu var ki, Sovyetler Birliği halklarının da bu konularla ilgilendiği anlaşılmaktadır. Ünlü Sovyet Devletler hukukçusu ve Uzay hukuku öncülerinden Korovin, *Uluslararası İlişkiler* dergisine gelen okuyucu mektuplarına karşılık verirken, bu konuya ilişkin sorulara da değinerek şöyle demektedir :

Okuyucular arasında şu soruyu soranlar da vardır : Dünya halkı ile, öteki gezegenlerde oturan zekâli halklar arasında

39. *Ibid.*, sah. 1014-1015.

40. *Ibid.*, sah. 1015-1016.

41. *Ibid.*, sah. 1021.

42. Gerhard Reinatz, «Air Space and Outer Space», *Legal Problems of Space Exploration. A Symposium*, Prepared for the Use of the Committee on Aeronautical and Space Sciences, U. S. Senate, by Legislative Service, The Library of Congress, Senate Doc. 26, 87th Congress, First Session, Washington, D. C., 1961, sah. 1134.

(böyle halklar olduğu anlaşılırsa) ilişkilerin temeli ne olacaktır?

Bu sorun bugün için hemen karşılığı bulunması gerekli bir nitelikte olmamakla birlikte, birçok yabancı yazar ve gazetecinin yoğun incelemelerine konu olmaktadır. Bunlar, kendi sınıflarının sınırlaması yüzünden, bu sorunlara, çoğu, bourgeois ideolojisi açısından bakmaktadırlar. Bu yazarlar, öteki lularına karşı sömürgecilik yöntemlerini; daha zekâlı olabile-gezenlerin daha aşağı bir gelişme düzeyinde olabilecek ancak yaratıklarına karşı da, uyanık bulunmayı salık vermektedirler. Bir Amerikan yazar, Dünya'dan Uzay yolculuğuna çıkıp ta ıssız bir gezegene inen bir Uzay yolcusunun, gezegenler-arası yolculuğun 'sırlarını' vermektense, 'kendisini öldürmesini' salık verecek kadar ileri gitmektedir...

Kimi okuyucular [Uzay konusundaki açık oturuma katılanları],⁴³ Uzay rejimi sorununa yalnız Dünyalı'lar açısından bakmakla, Evren içindeki öteki canlıların çıkarlarını görmezlikten gelmekle suçlamaktadırlar. Bu konuda şunun söylenmesi gerekir: Öteki gezegenlerdeki canlılarla ilişkilerimizi düzene sokmağa kalkışmadan önce, insan ırkı kendi evini düzene sokmalı, bütün insanlık için sürekli, bozulmaz bir barış ve insan varlığına yaraşır hayat sağlamalıdır.»⁴⁴

Bütün bu tartışmaları incelerken, başka gezegenlerde ve yıldızlarda bize benzer ya da benzemez, mikrobik ya da bitkisel hayat örnekleri, örgütlenmiş toplumlar olup olmadığını, bunlarla haberleşme olanaklarını ve oralara ulaşabilme yollarını bu işlerle yakından uğraşan bilim adamlarına bırakırken,⁴⁵ Uzay yolculuğunda gelişmeleri, Evren'in gerçek ölçüleri içinde bir kez daha değerlendirmek ve akıldan çıkarmamak gerekir. Böyle olunca, insanın Uzay'daki çalışmalarının en az bir kaç kuşak, belki de çok daha uzun bir süre, Güneş sistemi ile sınırlanacağı, uygulama değeri olan plânlamanın bu sınır içinde düşünülmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.⁴⁶ Öyle görünüyor ki, insan, Dünya'da uzak adaları ve kit'a-

43. Sözü geçen açık oturum tutanakları için, bkz.: *Symposium 1961, op. cit.*, sah. 1072-1084.

44. E. Korovin, «International Status of Cosmic Space», *Symposium 1961, op. cit.*, sah. 1063 ve aldığımız bu parça için, «On the Neutralization and Demilitarization of Outer Space», *Ibid.*, sah. 1086. Ayrıca bkz.: G.A. Osnitskaya, «International Law Problems of the Conquest of Space», *Ibid.*, sah. 1089.

45. Bknz.: Haley, *Space Law and Government, op. cit.*, sah. 399 vd.

46. Philip C. Jessup ve Howard J. Taubenfeld, *Controls for Outer Space and the Antarctic Analogy*, New York, Columbia University Press, 2 nci bası, sah. 195; Jenks, *The International Law...*, *op. cit.*, sah. 10.

ları ve burada yaşayanları keşfettiği gibi, bütün yıldızlar ve gezegenlerle birlikte Evren'in tümünü hiç bir zaman keşfedemeyecektir. Güneş sistemindeki gezegenlerden her birine erişebilmek için Uzay - taşıtlarına gerekli kaçış-hızı verildiği zaman, yolculuk süreleri şöyle olacaktır:⁴⁷

Merkür	110 gün
Venus	150 gün
Mars	260 gün
Jüpiter	2.7 yıl
Satürn	6.— yıl
Uranus	16.— yıl
Neptün	31.— yıl
Pluto	46.— yıl.

Hızı artırmak ve Uzayda saatte sürekli olarak 90,000 mil hızla gidebilecek bir Uzay aracı gerçekeştirmek mümkün olduğu takdirde (şimdiki roketler saatte yaklaşık 18,000 millik bir hızla gitmektedirler), böyle bir Uzay aracı ile gezegenlere ve yıldızlara varış süresi şöyle hesaplanmaktadır:⁴⁸

	<i>Varış yeri</i>	<i>Yolculuk süresi</i>
Ay	2.9 saat
Mars	16.0 saat
Güneş	43.0 gün
Uranus	780.0 gün
Pluto	4,5 yıl
Alpha-Centauri (en yakın yıldız) ...		30,000 yıl
Saman Yolumuzun merkezi		560 milyon yıl
Andromeda Saman Yolu (bizimkine en yakın Saman Yolu)		15 milyar yıl.

Bu uzaklıklar bir yana, Dünya insanlığının çok büyük bir kısmı açlık, cehalet ve bakımsızlık içinde kıvrılırken, çekirdek güçlü silâhlar insanlığı tüm yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakırken, Dünyanın bir çok yerlerinde kuvvet üstünlüğüne dayanan zor kullanmalar sürüp giderken, var olup olmadıkları, ilişki ku-

47. *Space Handbook: Astronautics and Its Applications*, Staff Report of the Select Committee on Astronautics and Space Exploration, 86th Congress, First Session, House Document No. 86, Washington, D. C., 1959, sah. 23.

48. Bknz.: McDougal, Lasswell ve Vlasie, *op. cit.*, sah. 41, not 80.

rulup kurulamayacağı belli olmayan Dünya-dışı canlılarla hukuk açısından ilişkiler konusunu şimdiden ciddî ciddî tartışmanın, bu konuda, ayrıntılı ve geniş kapsamlı «zekâ denemeleri»ne girişmenin ne ölçüde yerinde olduğu haklı olarak sorulabilir. Boş vakit geçirici bilimsi-uydurular ötesinde, Dünya sorunlarının, yeni ve gerçek bir yönü olarak karşımıza çıkan Uzay çalışmalarının hukuk açısından düzenlenmesi konusu bu çeşit incelemelerle ciddiliğini yitirme tehlikesiyle de karşılaşabilir. Şimdilik ve belki daha uzun süre, önemli olan, Uzay sorunları da dahil, Dünya insanlığının kendi sorunlarını nasıl çözümlayebileceği, insanın Dünya yüzünde mutluluğunu nasıl artırabileceği, bunun için de gerekli bir uluslararası düzeni nasıl kurabileceğidir.